

29 Νοεμβρίου 2016

Maniera greca: Η τέχνη των Ελλήνων

/ Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός

Maniera greca: Η τέχνη των

Ελλήνων, στο «ΕΝΟΡΙΑ εν δράσει...»

Ο τρόπος των Ελλήνων, είναι ένας τρόπος ζωντανός και αέναος. Απλά αλλάζει μορφές, γιατί αλλάζουν οι ανάγκες κάθε εποχής. Η ελληνικότητα μας συνεχίζεται απτόητη.

Του Σταμάτη Μιχαλακόπουλου

Μια εξαιρετική παρουσίαση, πραγματοποιήθηκε στο Ενοριακό Αρχονταρίκι του Ιερού Ναού Ευαγγελιστρίας Πειραιώς, την Παρασκευή 18 Νοεμβρίου.

Θέμα της εκδήλωσης, ήταν «Maniera greca. Μακεδονική και Κρητική σχολή» και η παρουσίαση έγινε από τον κ. Βαγγέλη Παππά, Εικαστικό, συγγραφέα και πτυχιούχο

της Σχολής Καλών Τεχνών.

Η εκδήλωση πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος [«ΕΝΟΠΙΑ εν δράσει...»](#), του Ιερού Ναού Ευαγγελιστρίας Πειραιώς.

Λίγο προτού πέσει η Κωνσταντινούπολη στα 1453 και κατά την διάρκεια της Τουρκοκρατίας αμέσως μετά, ο Ελληνικός πολιτισμός ακτινοβόλησε γεμάτος δόξα και πρωτόφαντες φόρμες. Ο αρχαίος και ο Βυζαντινός Ελληνισμός βρέθηκαν σε ένα απaráμιλλο πάντρεμα, επιμελώς άγνωστο στις μέρες μας, αναντίρρητα όμως αναγκαίο ώστε να αναστήσει τις κοιμισμένες μας μνήμες. Εξάλλου μανιέρα γκρέκα θα πει: Ο Ελληνικός Τρόπος.

Με βάση αυτά τα εισαγωγικά, η παρουσίαση κινήθηκε σε δύο άξονες. Τη διασαφήνισή του τι σημαίνει βυζαντινή εικόνα και τι φανερώνει η βυζαντινή τέχνη. Και σε δεύτερη φάση την εξέλιξη αυτής της τέχνης από τον 9ο αιώνα και μετά, δηλαδή μετά την εικονομαχία, όπου και συναντάμε την μακεδονική και την κρητική σχολή.

Κλασική - Ελληνιστική εποχή

Μανιέρα γκρέκα λοιπόν, θα πει ο ελληνικός τρόπος, η ελληνική μας τέχνη και αυτό που σήμερα αποκαλούμε βυζαντινή τέχνη.

Κάνοντας ένα διαχρονικό ταξίδι στην ιστορία της ελληνικής τέχνης, με ξεναγό τον κ. Παππά, βλέπουμε ότι στην Κλασική περίοδο, η εικόνα του ανθρώπου στα καλλιτεχνικά έργα, είναι η πλέον εξωραϊσμένη, είναι ιδεώδης. Είναι η τέλεια απεικόνιση, ο τέλειος τύπος ανθρώπου.

Εισερχόμενοι στην Ελληνιστική εποχή, τα χρόνια μετά τον θάνατο του Μ. Αλεξάνδρου, διαπιστώνουμε ότι αρχίζουν και αλλάζουν τα πράγματα στην τέχνη.

Γίνεται πιο δραματική, πιο ρεαλιστική. Οι φιγούρες δεν είναι πια εξωραϊσμένες και ιδεώδεις. Αρχίζουν να αποκτάνε την τραχύτητα της ρεαλιστικής απεικόνισης. Επιδιώκεται η πλαστικότητα. Υπάρχει η δυνατότητα απόδοσης των όγκων του προσώπου. Νιώθεις ότι ο εικονιζόμενος σε έναν πίνακα, βγαίνει από το ξύλο.

Συνεχίζοντας ο κ. Παππάς διευκρίνισε τους όρους νατουραλισμός και ρεαλισμός, που θα αξιοποιήσει στην πορεία της παρουσίασης. Έτσι, νατουραλιστικό σημαίνει φυσικό, αυτό που μοιάζει όσο το δυνατόν περισσότερο με την φύση, με αυτό που έχουμε απέναντι μας. Ρεαλιστικό από την άλλη, είναι το αληθινό.

Έτσι, στον ελληνικό νατουραλισμό, όλα τα επιμέρους στοιχεία αφομοιώνονται και γίνονται ένα πράγμα και συμβάλλουν στην τελική συνοχή του προσώπου.

Πως όμως ο έλληνας ζωγράφος επιτυγχάνει αυτό το καλλιτεχνικό αποτέλεσμα; Ο κ. Παππάς απαντά:

«Τα πορτρέτα είναι στημένα είτε μετωπικά, δηλαδή κατά μέτωπο, είτε σε μια πιο δυναμική στάση.

Το δεύτερο στοιχείο είναι η πραγμάτωση ενός ρυθμού, δηλαδή κίνηση και ακινησία, όπου κίνηση σημαίνει ζωή και ακινησία αιωνιότητα.

Και το τρίτο στοιχείο, είναι η έκφραση του προσώπου.»

Εδώ ο ομιλητής έκανε μία καθοριστική ιστορική διευκρίνιση. Κάθε μία εποχή από την ελληνική μας ιστορία, γεννούσε και μία νέα εικαστική γλώσσα. Κάθε μία εποχή του ενιαίου ελληνικού μας πολιτισμού, γεννούσε διαφορετικά πράγματα.

Δεν υπήρχε ενιαία ελληνική τέχνη πριν την βυζαντινή. Όλα τα πράγματα στην ελληνικότητα μας, έχουν μια φυσική συνέχεια και η ελληνικότητα μας συνεχίζεται απτόητη.

Η μανιέρα γκρέκα, ο τρόπος δηλαδή των Ελλήνων, είναι ένας τρόπος ζωντανός και αέναος. Απλά αλλάζει μορφές γιατί αλλάζουν οι ανάγκες κάθε εποχής.

Βυζαντινή τέχνη

Η παρουσίαση στη συνέχεια κινήθηκε στα στοιχεία που διαφοροποιούν την βυζαντινή τέχνη από την ελληνιστική ζωγραφική.

Η φιλοσοφία της βυζαντινής τέχνης γεννήθηκε μέσα από την εικονομαχία. Απεικονίζει τον τρόπο ύπαρξης, το πώς επικοινωνεί, πως ζει ο εικονιζόμενος. Τα βυζαντινά πρόσωπα δεν διακρίνονται για κανένα νατουραλισμό.

Όπως είπε ο κ. Παππάς:

«Στις βυζαντινές μορφές, τα πρόσωπα είναι καθαρά, δίχως συναίσθημα. Είναι κενά, άδεια, ησυχαστικά, κεκαθαρμένα.

Ένα ακόμη στοιχείο που χαρακτηρίζει την βυζαντινή εικαστική πρόταση, είναι η μετωπικότητα, ότι δηλαδή οι εικόνες είναι μετωπικές. Συνέπεια του ησυχαστικού πνεύματος που επικρατούσε στο Βυζάντιο.

Το ζητούμενο είναι η αταραξία, η ησυχία. Αυτό μας το μεταδίδει άμεσα η εικόνα.»

Μία άλλη διαφορά έχει να κάνει με τον τρόπο που πλάθεται η μορφή. Τα χαρακτηριστικά του προσώπου, δεν διαχέονται το ένα μέσα στο άλλο και είναι σαφώς διακεκριμένα και οριοθετημένα μέσα στην μορφή.

Συμβολίζει την εμπειρία των ζωγράφων από την εκκλησιαστική τους ζωή. Γιατί μέσα στην Εκκλησία, όλοι οι πιστοί είναι μέλη της, αυτόνομα, τα οποία συνέρχονται και δημιουργούν ένα ενιαίο σύνολο. Είναι μία κοινωνία και συνάμα η ενότητα με το θείο.

Η βυζαντινή μορφή είναι ένα ενιαίο γεγονός, όπου τα επιμέρους στοιχεία κρατούν την αυθυπαρξία τους και όλα μαζί συλλειτουργούν. Όλα μαζί στήνουν μια ενότητα, αυτήν την ενότητα που βιώνει ο βυζαντινός Έλληνας μέσα στην εκκλησιαστική του ζωή, μέσα στην θεία Ευχαριστία.

Κανένας δεν χάνει τον χαρακτήρα του, την ιδιοπροσωπία του μέσα στην εκκλησιαστική κοινότητα. Όλοι είμαστε μοναδικοί. Αλλά συνεργόμαστε και συλλειτουργούμε όλοι μαζί κάτω από μία ενιαία ανάγκη, που είναι η επαφή μας με το θείο. Αυτό λοιπόν συμβαίνει επάνω στην βυζαντινή εικόνα.

Ο βυζαντινός πολιτισμός βασίστηκε πάνω στον ελληνικό νατουραλισμό, αλλά στην συνέχεια τον ξεπέρασε και θέσπισε ένα νέο εικαστικό σύστημα.

Συνεχίζοντας ο κ. Παππάς, σημείωσε:

«Ο χωροχρόνος της βυζαντινής εικόνας δεν αναφέρεται στο παρελθόν ή το μέλλον, αλλά στο παρόν. Όλα τα πράγματα στρέφονται προς τον θεατή, όλα τα στοιχεία κινούνται προς τα πάνω του.

Το «σήμερον», το εδώ και τώρα, το ότι ζεις το γεγονός μοναδικά, ανεπανάληπτα, όμως με άλλο τρόπο χθες, με άλλο τρόπο μετά από 1 μήνα όταν βρεθείς ξανά μπροστά σε μια βυζαντινή αριστουργηματική επινόηση. Κάθε φορά θα το ζήσεις στο εδώ και τώρα και ο καλλιτέχνης βάζει τον καθένα προσωπικά στο κέντρο του σύμπαντος.

Το μέτρο του κόσμου στην βυζαντινή τέχνη είναι ο άνθρωπος.»

Μακεδονική και Κρητική σχολή

Με το που τελειώνει η εικονομαχία, ξεκινάει μία νέα εποχή, η Μακεδονική δυναστεία, 9ο και 10ο αιώνα. Και τότε έχουμε μία μεγάλη αναγέννηση.

Ξαναγυρνάνε οι άνθρωποι στα πρότυπα της ελληνικής γραμματείας, της αρχαίας ελληνικής τέχνης, ξαναμορφώνονται στα νάματα της ελληνικότητας τους. Κάθε φορά που το Βυζάντιο έχανε τον προσανατολισμό του, ξαναγυρνούσε στις ρίζες του, την Ελλάδα και τον πολιτισμό της.

Η εποχή των Παλαιολόγων είναι η 2η αναγέννηση. Η περίοδος αυτή ξεκινάει από το 1261, όταν οι Έλληνες ξαναπήραν την Κωνσταντινούπολη πίσω από τους Φράγκους και ολοκληρώθηκε το 1453, με τη πτώση της.

Σε αυτό το διάστημα έχουμε μια τεράστια άνθηση, μια μεγάλη ανανέωση της βυζαντινής τέχνης και φιλοσοφίας, με κύριο, και πάλι, χαρακτηριστικό την επιστροφή στην κλασική αρχαιότητα.

Η Κρητική τέχνη ακολουθεί την πτώση της Κωνσταντινούπολης. Εξαυλώνει περισσότερο την μορφή, την κάνει πιο ασκητική και πιο κατανυκτική.

Ολοκληρώνοντας της παρουσίαση του ο κ. Παπάς, που ήταν εμπλουτισμένη από εξαιρετικό οπτικό υλικό, επανέλαβε το μεγάλο συμπέρασμα που προκύπτει από αυτό το συγκλονιστικό ταξίδι στην διαχρονική ιστορία της ελληνικής τέχνης.

«Όλοι οι καλλιτέχνες που διήνυσαν όλους αυτούς τους αιώνες, ζωγράφισαν εν γνώση τους ελληνικά.»

[Την παρουσίαση μπορείτε να παρακολουθήσετε εδώ.](#)